

vid Ledbergs kyrka Ög 181. Man ser där bland andra figurframställningar ett djur, som biter en hjälmklädd man i hälen. Samma scen återfinnes på Kirk Andreas-stenen, en av de runristade och korssmyckade bildstenarna på ön Man (P. M. C. Kermode: *Manx crosses*, 1907, nr 102, pl. 52). Mannen är där rustad med ett spjut i handen och har en fågel sittande på sin skuldra, alltså med sannolikhet Oden. Att djuret på Sunnerängastenen är en släkting till det som finns på stenarna från Ledberg och Kirk Andreas synes säkert.¹ Ovanför korset finnas fragment av dekoration på båda sidor om runslingan.

134. Sandshult. Hults sn.

Pl. 89.

Litteratur: A. Westin: Brev till A. Friberg den 1/10 1888 (NSmArk); A. Friberg: Undersökningsprotokoll den 23/6 1905 (NSmArk); Skriftväxling mellan Riksantikvarien och C. Fr. Olausson samt mellan Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län (ATA och NSmArk); Fornvännen 1907 s. 334, 1908 s. 312, 319; A. Friberg: Skrivelse till Jönköpings magistrat den 24/1 1908 (NSmArk).

Äldre avbildningar: A. Friberg: foto 1905 (NSmArk och ATA); O. v. Friesen: foto (NSmArk).

Stenen står nu på gårdsplanen vid Sandshult V om mangårdsbyggnaden, lutad mot ett träd. Enligt upplysningar, som ing. Algot Friberg fått, har den tidigare haft sin plats nära 0,5 km från gården, vid vägen ut till stora landsvägen mellan Hult och Stallarp, i kanten av »hemkärret», en sank äng till vänster om vägen från gården. Av gårdens ägare har den någon gång i slutet av 1800-talet flyttats till sin nuvarande plats. Den låg kullfallen och hade upprepade gånger varit rest men åter fallit. Friberg anhöll hos Riksantikvarien att få föra stenen till Jönköpings stadspark för att göra den bättre tillgänglig för forskning och skydda den mot framtida åverkan — den var redan utan behörigt tillstånd flyttad från sin ursprungliga plats och hade till och med utbjudits till försäljning. Sedan denna ansökan bifallits, anhöll ägaren hos Kungl. Maj:t om upphävande av detta beslut, vilken ansökan dock ej föranledde någon åtgärd. Flyttningen till stadsparken har emellertid ej ägt rum.

Stenen är 136 cm hög, största bredden är 61 cm, runorna äro 9–12 cm höga.

Inskrift:

: kupfastr : raisti : sain : þina : eftir kunar faður sin
1 5 10 15 20 25 30 35 40

Guðfastr reisti stein þenna eftir Gunnar, föður sinn.

Guðfast reste denna sten efter Gunnar, sin fader.

Till läsningen: I 15–18 **sain** är ett **t** uteglömt. Kring nedre delen av 22 **a** är stenen skadad, varigenom hst delvis gått förlorad. Mellan 28 **k** och 29 **u** synes ett rakt streck, men det är smalare än de ristade strecken, som äro mycket kraftiga.

Angående *Guðfastr*, som även förekommer i Sm 92 och 126, se den förstnämnda. — *Gunnarr* är ett mycket vanligt namn och förekommer även på Sm 10, 101.

135. Österby. Hults sn.

Litteratur: B 1041, L 1212. Ransakningarna 1667 och 1690; J. Peringskiöld, Monumenta 8 bl. 16; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB); J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 96; N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830) s. 133; J. Allvin: Beskrifning öfver Mo samt N:a och S:a Wedbo härader (1857) s. 153.

Äldre avbildning: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1041.

¹ Se vidare H. Shetelig i *Opuscula archæologica Oscari Montelio dicata* (1913) s. 394, i *Nordisk kultur* 27 (1931) s. 214, E. Moltke i *Nordisk Tidskrift* 1934 s. 427.

Runstenen är nu försvunnen.

I *Ransakningarna* 1667 meddelas: »Öster ifrån Hultz kyrkia inmot Österby, Hr Adsessorens, D:Ericks Drysenij Säterij, ligger ehn stehn med någre Runske bookstäfr, wnder ehn broo, som O:te Hr Adessor, med någre af Sexmännen, som sin kyrkiowäg där fram hafwa, läggia låtit. Tillförende har der warit ett stehnwaad, hwarest, ibland de andra stenarna, ochså denna legat. Men såsom många 1000de menniskior där sina dagar öfr rijdet hafwa, äre bokstäfwerne till ehn dehl, af det myckna trådandet, som Hr Adsessoren mig berättat, så utnötte, att de föga eller intet synas kunna; för hwilken orsak skull, han och är beliggen blefuen, på sitt förra stähle, wnder broon.» I marginalen är antecknat: »ligger nu för Edshults kyrkedör och delin af UC [Ulf Christofferson] 1691», vilket stämmer väl med upplysningen i *Ransakningarna* 1690: »Item ehn lijten dito, i twå stycker spruckn, som ligger uthan för Edzhultz kyrkiodörr, hwilkens bokstäfr ej heller rätt synas kunna.»

Ulf Christoffersons träsnitt i *Bautil*, grundat på ovannämnda teckning, visar en fragmentarisk runsten med en kraftig spricka tvärs över, och rubriken lyder »Edshult Sockn. I Kyrkodörren.» Flyttningen av runstenen har alltså skett någon gång mellan 1667 och 1690. Det var sannolikt vid sitt besök i Edshult 1691, som Christofferson fick reda på att stenen hade förts dit från Österby i Hults sn, vilket sedan gav upphov till marginalanteckningen i *Ransakningarna* 1667. I *F m* 61 omtalas stenen såsom »i kyrkiodörren Liggandes» och »I Edshults kyrkodörr inmurad».

År 1837 revs Edshults medeltida träkyrka, varvid dess inventarier profanerades och förstördes. Sedan dess är runstenen försvunnen.

Såsom framgår av Christoffersons träsnitt i *Bautil* saknades 1691 stenens toppstycke. Möjligen skulle följande upplysning ang. Hult i *Ransakningarna* 1690 kunna avse den saknade delen av Sm 135: »dessuthan finnes i Östreby gårde ett stycke af ehn gammal Runesten hwars bokstäfwer intet kunde synas, uthan äre förnötte». Uppgiften om den svårlästa, nötta inskriften, som är gemensam för alla dessa citat ur *Ransakningarna*, pekar i den riktningen. Men lokalbestämningen för det sist nämnda fragmentet, »Östreby gårde», är densamma som rubriken i *Bautil* över en annan runsten, B 1042, även den avbildad av Christofferson och här betecknad Sm 136. Citatet kan därför likaväl avse denna nu också försvunna runsten, ehuru inskriften på Sm 136 tycks ha varit mera lättläst. Det sistnämnda alternativet får stöd i det förhållandet — som man bör kunna räkna med — att vad som redovisats i *Ransakningarna* 1690 med all sannolikhet också har avbildats av Christofferson 1691.

Runstenen har enligt måtten i *Bautil* varit nära 2 m hög och 1 m bred.

Inskrift (enligt B 1041):

hesrrrsipam stain : if + ...

1 5 10 15

... *stein ep(tir)* ...

... stenen efter ...

Till läsningen: De ovan återgivna runorna stå på inskriftsbandets högra del föregångna av ett kors, bildat av enkla, raka streck. På den motsatta sidan äro endast små, sparsamma fragment av runor bevarade, vilka Sjöborg uppfattat som hälsingerunor. Det kryss, som synes på teckningen efter 18 f, kan antagas vara rester av ett t. Runan 4 r är vänd upp och ned, och 12 s har en sned, oregelbunden form.

Sjöborg skriver: »Utom Helsingland känner jag ingen annan gammal skrift med Helsing-Runor, än N:o 1041 i *Bautil*. Den finnes i Småland, Södra Wedbo härad, Edshult socken på kyrkodörren. Jag läser först raden med vanliga runor: *Gisur* (* bör här läsas för *g*, äfven anmärkes, att *u* är en stupruna.) *rsi* (risi eller risti) *theim stein if*, (iftir. Nu följer raden med Helsing-Runor), *Fnia Fnne* (finne) *ilth*. Jag tyder: Gissur reste denne sten efter den elake Finnen Fnia, eller Finja. Således bibehöll sig länge äfven här föracktet för, och hatet till de gamle Lapp-Finnar. Denna inskrift bevisar äfven att kyrkan är bland de äldre.»

Liljegren är försiktigare: »En rad med strek, like Helsingrunor (hvilka då tyckas innehålla: *frianp sain* ..), men de kunna ock vara lemningar efter utplånade vanliga runor.»

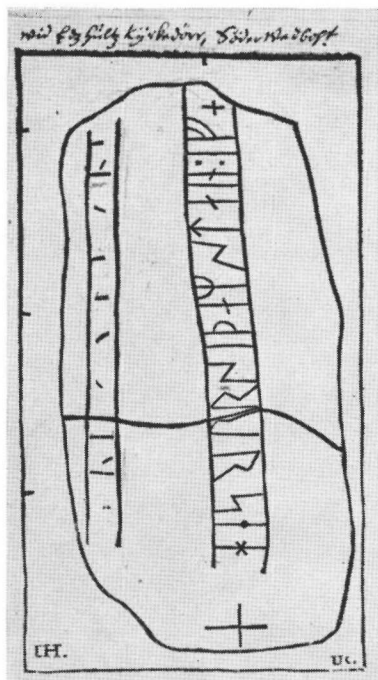

Fig. 84. Sm 135. Österby. Hults sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1041).

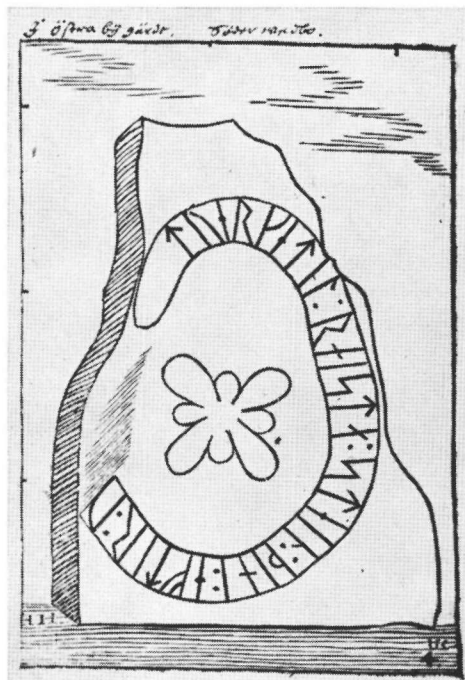

Fig. 85. Sm 136. Österby. Hults sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1042).

136. Österby. Hults sn.

Litteratur: B 1042, L 1211. Ransakningarna 1690; J. Peringskiöld, Monumenta 8 bl. 17; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB); N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830) s. 130; P. A. Stenkula: Utkast till topografisk statistisk och historisk matrikel öfver Linköpings stift 1 (1836) s. 90; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 97; J. Allvin: Beskrifning öfver Mo samt N:a och S:a Wedbo härader (1857) s. 149.

Äldre avbildning: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1042.

Enligt *Bautil* skall denna sten ha stått »I Österby Gärde». I *Ransakningarna* 1690 läses: »dessuthan finnes i Österby gärde ett stycke af ehn gammal Runesten, hwars bokstäfwer intet kunde synas, uthan äre förnötte.» Denna beskrivning passar bättre in på Sm 135 än på 136, men av skäl som ha anförts ovan håller jag för troligt, att uppgiften i *Ransakningarna* åsyftar Sm 136 (B 1042).

Runstenens höjd har enligt måtten i *Bautil* varit ca 160 cm, dess bredd ca 120 cm. Senare delen av inskriften fattas. Mitt på stenen synes ett kors.

Inskrift (enl. B 1042):

tuerketil : raista : stein : pini : eftir : u . . .

1 5 10 15 20 25 30

tuerketil reisti stein þenna eftir . . .

tuerketil reste denna sten efter . . .

Något fsv. namn, som svarar mot runorna 1–9 **tuerketil**, finns ej; felristning eller felläsning för *Þorketill*? Denna ursprungligare form av *Þorkell* förekommer i rsv., t.ex. nom. **þorkatil** Sö 229, gen. **þurkitils** Sö 113, ack. **þurkitil** Sö 194, nom. **þurkitil** U 344.